

İRAN DİRENİŞ EKONOMİSİ DOKTİRİNİ

İRAM

İran Araştırmaları Merkezi

Çeviren : Mehmet KOÇ
Editör : Yusuf ŞAHİN

İran Araştırmaları Merkezi

İRAMEMEL METİNER

İRAN'DA DİRENİŞ EKONOMİSİNİN GENEL POLİTİKALARI

Sunum

İslam Devrimi'ne birçok cepheden bakmak mümkündür. Devrime giden süreçte meydana gelen gelişmelere ilk olarak ekonomik cepheden bakıldığında üretim ve bölüşümün önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Ülkenin beşeri, fiziki ve yer altı kaynaklarının ülkenin çıkarları çerçevesinde etkin bir şekilde yönetilmesi ve elde edilen refahın mümkün mertebe eşitlikçi bir çerçevede pay edilmesi İslam Devriminin İran halkına yapmış olduğu önemli bir vaattir. İkinci olarak; İran'da Devrim sonrası dönemde "Devrimin muhafaza edilmesi" yönetici elitlerin en çok kafa yordukları konuların başında gelmektedir. Bu kaygı İran'ın dış dünya ile sağlıklı bir etkileşim içerisine girmesini engellemiştir. Devrim sonrasında dillendirilen en önemli söylem "yabancıların ve dış dünyanın İran'da İslam Devriminin kökleşmesini istememeleri üzerine" inşa edilmiştir. Nitekim 1980'li yılların başlarından itibaren uluslararası toplum tarafından uygulanan ve giderek sayıları artan yaptırımlar bu bağlamda yönetici elitlerin elini kuvvetlendirmiştir. İran'a uygulanan ambargoların artması ya da derinleştirilmesi İran'ın daha da içe kapanmasına sebep olmuştur.

Üçüncü önemli özellik ülke ekonomisinin performansının aşırı şekilde petrol gelirlerine bağlı olmasıdır. İran ile ilgili öne çıkan diğer bir özellik devletin ekonomi içerisindeki büyük ağırlığıdır. 1980'li yılların başlarından itibaren Devrimin kendini koruma reflekslerinin harekete geçmesi sonucunda üretim faktörleri özel mülkiyetten kamuya ya da yarı kamusal kurumlara aktarılmıştır. Her ne kadar 2000'li yıllarda özelleştirme çabaları görülsede özelleştirme girişimleri gerçek anlamda başarılı olamamıştır. Bu yüzden bugün İran ekonomisi %60-70 oranında devlet tarafından kontrol edilen devlet-merkezli bir ekonomidir.

Beşinci olarak: Diğer gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenen birçok sorun İran'da da mevcuttur. Bu sorunlardan bazıları şöyle sıralanabilir.

- (a) Sanayi üretiminin düşük katma değerli ürünlere odaklanması,
- (b) Düzensiz göç (köylerden şehirlere plansız göçlerin yarattığı problemler),
- (c) Altyapının yetersiz ya da eski olması,
- (d) İthal ara malı sanayi üretimindeki önemi,
- (e) Yüksek nüfus artış hızı (ve dolayısıyla işsizlik),,
- (f) Finansal sistemin içindeki çarpıklıklar (bankacılık kesiminin tasarruf toplama ve kredi verme işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirememesi).

Bugün yüksek katma değerli ürünlerin üretilmesi, bilgi ekonomisi ve Dördüncü Sanayi Devriminin konuşulduğu bir küresel ekonomi sistemi içerisinde yaşıyoruz. İran'ı bu küresel sistemin dışında tahayyül etmek mümkün değildir. Küresel ekonomik sistemin ilerlediği rota referans alındığında İran ekonomisinin geçmişin geleneksel politikalarını kullanmak suretiyle yoluna başarı ile devam etmesi mümkün gözükmemektedir. İran'ın değişen küresel ekonomiye uyum sağlama isteği yeni bir yol haritasına ihtiyaç duymasına neden olmuştur. "Direniş Ekonomisi Doktrini" belgesinde

zikredilen maddeler genel olarak incelendiğinde problemin teşhisinin doğru konulduğunu söyleyebiliriz. Belgede İran ekonomisinin teknolojiyi öncelemesi, bilgi ekonomisine yönelmesi, özel sektörün teşvik edilmesi, pazar çeşitliliğine gidilmesi gibi son derece doğru tespitler mevcuttur. Bu belgede zikredilen amaçlar her ne kadar doğru olsa dahi bu hedeflere ulaşılması bakımından büyük vazifenin devlete verilmesi noktasında bazı sorunlar mevcuttur. Her ne kadar özel sektörün geliştirilmesi hususunda teşvik edici unsurlar Doktrin metninde yer alsada dahi biz devletin bu kadar ön planda yer aldığı bir ekonomik sistemin istenilen amaçları yerine getirme noktasında yetersiz kalacağını düşünmekteyiz. Bu noktanın biraz daha açıklanması gerekmektedir:

“Direniş Ekonomisi Doktrini” metninde üç temel nokta bulunmaktadır:

- (1) Devrimin İlkelerinin ve vaatlerinin korunması,
- (2) Uluslararası ambargolar ile baş edilmesi
- (3) Küresel ekonomi ile aynı yönde hareket etme isteği.

Bu üç nokta İran’ın bahsi geçen ekonomik karakteristikleri ile tam olarak örtüşmemektedir. İran ekonomisi ile ilgili yukarıda zikredilen özellikler ve yapısal sorunlar ile İran’da şu anki siyasi güç dağılımı birbirlerini besler niteliktedir. Dolayısıyla İran’da Direniş Ekonomisi Doktrininin ne gibi dönüşümleri beraberinde getireceğini ve güç mücadelesinin neleri doğuracağını zaman gösterecektir.

İran ekonomisinin gelecek 20-30 yılda izleyeceği ana rotanın tayin edildiği “Direniş Ekonomisi Doktrini” İRAM tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilmiş ve sunulmuştur. Türkiye’de akademi ve uygulamada İran üzerine çalışan araştırmacıların istifade edeceği bu metnin çevrilmesinde emeği geçenlere müteşekkirimiz.

Doç. Dr. Murat ASLAN
İRAM Ekonomi Koordinatörü
25 Ekim 2016
Ankara

Direnış Ekonomisinin Genel Politikaları

Devrim Rehberi'nin Yasama, Yürütme ve Yargı Organlarının Başkanlarına ve Düzenin Yararını Teşhis Konseyi Başkanına gönderdiği bildiri metni:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

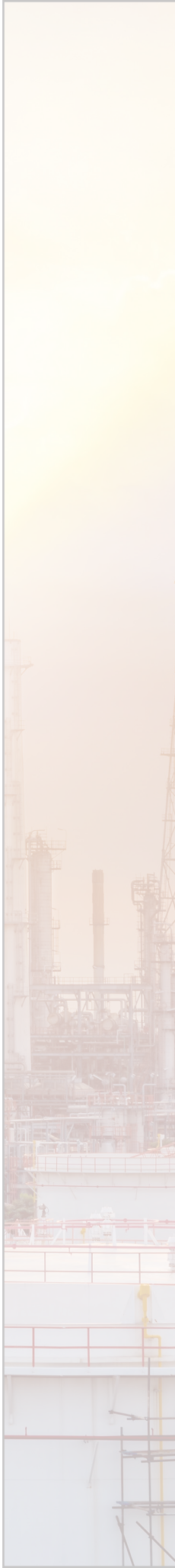
İslami İran maddi ve manevi istidatlarla doludur. Milletimiz zengin ve çeşitli kaynaklara, geniş altyapı olanaklarına ve hepsinden de önemlisi sorumluluk sahibi ve etkin insan gücünün yanı sıra ilerleme inanç ve kararlılığına sahiptir. Bu kabiliyet ve yeteneklerle donanmış olan milletimiz, İslami ve devrimci kültürden neşet eden milli ve bilimsel temellere dayalı bir ekonomi modeli olan Direniş Ekonomisine uyduğu takdirde bütün ekonomik sorunlarını çözecektir. Bu, düşmanın büyük milletimize dayatmış olduğu ekonomik savaşı kaybetmesini ve geri adım atmasını sağlayacaktır. Bu yolla halkımız finans, ekonomi, siyaset ve benzeri alanlarda dünyada irademiz dışında meydana gelen tehlikeler, istikrarsızlıklar ve her geçen gün artan krizler karşısında çeşitli alanlarda elde ettiği kazanımları koruyarak ilerlemeye devam edecektir. Halkımız ideallerini, anayasanın ilkelerini ve yirmi yıllık vizyonu hayata geçirecektir. Böylece; bilim ve teknolojiye dayalı, adalet eksenli, içeriden beslenen ve dışarı ile alışverişte olan, dinamik ve ilerlemeci bir iktisadı hayata geçirerek İslam Ekonomi Sisteminden esinlenen bir ekonomik düzen tesis edilmiş olacaktır.

Yüce amaçlara ulaşmak üzere düzenlenmiş olan ve ülkenin stratejik ekonomik yol haritası konumundaki Direniş Ekonomisinin Genel Politikaları bilginize arz edilir. Bu politikalar Düzenin Yararını Teşhis Konseyi ile müzakere edildikten sonra, geçmişteki ekonomi politikalarını sürdürmek ve tamamlamak amacıyla ve özellikle de anayasanın 44. maddesinde yer alan genel politikaları devam ettirmek için özenle hazırlanmıştır.

Devletin organları tereddüt etmeden kati bir zamanlama yaparak bu ekonomi politikalarını hayata geçirmelidir. İlgili organlar ayrıca gerekli yasal düzenlemeleri yapıp, çeşitli alanlara ilişkin yol haritalarını belirleyerek halkın ve ekonomiden sorumlu bütün yetkililerin etkin bir şekilde bu kutsal cihada katılımını sağlaması gerekir, ta ki Allah'ın izni ve inayeti ile büyük İran Milleti siyaset alanında sergilediği hassasiyeti ekonomi alanında da gösterebilir. Bu önemli çalışmaya katkı sağlayacak herkesin başarılı olmasını Yüce Allaktan niyaz ederim.

Seyit Ali Hamenei

18 Şubat 2014

Dinamik bir büyümeyi, Direniş Ekonomisi parametrelerinin iyileştirilmesini ve yirmi yıllık vizyonda belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesini amaçlayan Direniş Ekonomisinin; cihatçı yaklaşıma sahip, esnek, fırsat yaratan, üretken, öz kaynaklardan beslenen, ilerlemeci ve dışa dönük genel politikaları aşağıda takdim edilmektedir.

1- Girişimciliği geliştirmek amacıyla ülkenin bütün mali imkân ve kaynaklarını, ilmi ve beşeri sermayesini etkin kılacak şartlar sağlanmalıdır. Ayrıca kolektif işbirliklerini teşvik edip kolaylaştırarak, orta sınıf ve düşük gelirli kesimlerin gelir düzeylerini yükselterek bireylerin ekonomik faaliyetlere katılımı en ileri düzeye çıkarılmalıdır.

2- Ülkenin uluslararası konumunu yükseltmek, üretimi, ihracatı ve bilgi yoğun hizmet sektörünü geliştirmek ve bölgede bilgi ekonomisi alanında birinci olmak amacıyla bilgi ekonomisi merkeze alınarak ülkenin kapsamlı bilimsel programı hayata geçirilmeli ve ulusal teknoloji sistemi tesis edilmelidir.

3- Üretim sektörlerini geliştirmek, işgücünü nitelikli hale getirmek, ekonomide rekabeti güçlendirmek, bölgeler ve eyaletler arasında rekabet zemini oluşturmak ve ülkenin farklı niteliklere sahip bölgelerindeki potansiyeli ve kapasiteyi kullanmak suretiyle ekonomide verimliliği artırmaya odaklanılmalıdır.

4- Üretimi, istihdamı ve verimliliği artırmak, enerji tüketimini azaltmak ve sosyal adalet esaslarını geliştirmek doğrultusunda hedef odaklı sübvansiyonların imkânlarından yararlanılmalıdır.

5- Üretim-tüketim zincirindeki unsurlar değer üretimindeki etkilerine uygun olarak pay almalıdırlar. Bu, özellikle beşeri sermayenin eğitim, yetenek, yaratıcılık, girişimcilik ve deneyim gibi özellikler geliştirilerek ilerletilmesiyle sağlanmalıdır.

6- Temel gıdalarda ve mallarda (özellikle de ithal ürünlerde) iç üretim artırılmalı, stratejik ürünlerin üretimine öncelik verilmelidir. Belirli ülkelere bağımlılığı azaltmak için ithal ürünlerin temininde kaynakların çeşitlendirilmesine öncelik verilmelidir.

7- Öncelikli hammadde ve malların üretimini nitelik ve nicelik olarak arttırarak gıda ve ilaç güvenliği sağlanmalı, stratejik stoklar oluşturulmalıdır.

8- Üretimde niteliği ve rekabetçiliği arttırmaya yönelik planlarla eşzamanlı olarak, tüketim tarzını düzeltmeye yönelik bütüncül politikalar uygulayıp yerli malların üretimini teşvik etmek suretiyle tüketim yönetilmelidir.

9- Milli ekonominin ihtiyaçlarına cevap vermek, milli ekonomide istikrarı sağlamak ve reel sektörün güçlenmesine liderlik etmek amacıyla ülkenin mali sistemi düzenlenmeli ve güçlendirilmelidir.

10- Hedefe yönelik tüm ihracat ürünleri ve hizmetleri; ürettikleri katma değer ve ülkeye sağladıkları döviz katkılarına uygun bir biçimde aşağıda belirtilen yöntemlerle desteklenmelidir.

- Kuralların kolaylaştırılarak gerekli teşviklerin artırılması,
- Dış ve transit ticaret hizmetlerinin ve gerekli alt yapının geliştirilmesi,
- Yabancı sermayenin ihracata teşvik edilmesi,
- İhracat yapabilmek için Milli üretimin planlanması, yeni pazarlar oluşturulması ve başta bölge ülkeleri olmak üzere diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerin çeşitlendirilmesi,
- Ticareti kolaylaştırmak için gerekli koşullarda takas mekanizmasından yararlanılması,
- Hedef pazarlarda İran'ın payını sürekli arttırmak amacıyla ihracatla ilgili kural ve düzenlemelerin istikrarlı hale getirilmesi.

11- İleri teknolojiyi ülkeye transfer ederek üretimi, malların ve hizmetlerin ihracatını geliştirerek kolaylaştırmak ve dışarıdan zaruri gereksinimlerle mali kaynakları temin etmek amacıyla ülkenin serbest ve özel ticaret bölgelerinin faaliyet alanı genişletilmelidir.

12- Aşağıda belirtilen yöntemlerle ülke ekonomisinin direnci artırılmalı ve kırılabilirliği azaltılmalıdır.

- Dünyadaki ve bölgedeki ülkelerle özellikle komşularla stratejik ilişkilerin genişletilmesi, işbirliklerinin ve ortaklıkların geliştirilmesi.
- İktisadi hedefleri desteklemek için diplomasiden yararlanılması.
- Uluslararası ve bölgesel kuruluşların potansiyellerinden yararlanılması.

13- Aşağıda belirtilen yöntemlerle petrol ve gaz ihracatından kaynaklanan gelir kırılganlığı ile mücadele edilmelidir.

- Stratejik müşterilerin belirlenmesi,
- Satış yöntemlerinin çeşitlendirilmesi,
- Özel sektörün satışta yer alması,
- Gaz ihracatının artırılması,
- Elektrik ihracatının artırılması,
- Petrokimya ürünlerinin ihracatının artırılması,
- Petrol ürünlerinin ihracatının artırılması.

14- Küresel petrol ve gaz piyasasında etkin olmak için ülkenin stratejik petrol ve gaz rezervleri artırılmalı ve başta ortak havzalar olmak üzere petrol ve gaz üretim kapasitelerini koruyarak genişletmeye önem verilmelidir.

15- Petrol ve gaz sektörünün değer zincirini geliştirmek, enerji tüketimini esas alarak verimliliği yüksek olan ürünlerin üretimini arttırmak ve elektrik, petrokimya, petrol ürünlerinin ihracatını kaynakların korunmasına dikkat ederek arttırmak suretiyle artı değer geliştirilmelidir.

16- Kamuda genel giderlerde tasarruf yapmak amacıyla kurumlarda yapısal değişikliklere gidilmeli, devletin sınırları rasyonel sınırlara çekilmeli, denk ve gereksiz kurumlar kaldırılmalı, lüzumsuz giderler önlenmelidir.

17- Vergi gelirleri artırılarak devletin gelir sistemi ıslah edilmelidir.

18- Bütçede petrole olan bağımlılık bitene kadar gaz ve petrol kaynaklarından elde edilen gelirlerden Ulusal Kalkınma Fonuna ayrılan yıllık pay artırılmalıdır.

19- Ekonomi şeffaf ve sağlıklı hale getirilerek para, ticaret, döviz vb. alanlarda yolsuzluğa neden olan etkenler ortadan kaldırılarak yolsuzluk faaliyetlerine son verilmelidir.

20- Katma değeri artırma, servet üretme, verimliliği yükseltme, girişimciliği, sermayedarlığı ve üretkenliği ilerletme konusunda cihat kültürü artırılmalı ve bu alanda seçkin hizmetleri olan kişilere Direniş Ekonomisi nişanı verilmelidir.

21- Direniş Ekonomisinin tüm yönleri açıklanarak özellikle bilim, eğitim ve basın çevrelerinde söylem oluşturulmalı ve bu söylem ülke geneline yayılarak etkin hale getirilmelidir.

22- Ülkenin bütün imkânlarının koordine edilerek dinamik şekilde Direniş Ekonomisinin genel politikalarının gerçekleşmesi için Hükümet aşağıdaki faaliyetleri gerçekleştirmelidir:

- Proaktif güce ulaşmak ve planlanan girişimleri gerçekleştirmek için bilimsel, teknik ve ekonomik kapasitelerin belirlenerek kullanılması,

- Ambargo programlarının yakından izlenmesi ve düşmanın ödeyeceği bedelin arttırılması,

- İç ve dış tehlikelere, karışıklıklara karşı makul, enerjik, hızlı ve zamanlı planlar devreye sokularak ekonomik risklerin yönetilmesi.

23- Dağıtım ve fiyatlandırma sistemi şeffaf ve etkin hale getirilerek piyasa denetim yöntemleri güncellenmelidir.

24- Yerli bütün ürünlerin standartları yükseltilmeli ve kullanımları teşvik edilmelidir.

İran Araştırmaları Merkezi

İRAM HAKKINDA

Yeni, bağımsız bir düşünce kuruluşu olan İran Araştırma Merkezi (İRAM), temel bir özelliğiyle ülkemizdeki diğer araştırma merkezlerinden farklılık göstermektedir. İRAM, yalnızca İran ve bağlantılı konular üzerine araştırmalar gerçekleştirmektedir. Ciddi bir kültürel ve tarihsel derinliğe sahip, Ortadoğu'daki siyasal etkinliği artan ve çok yönlü ilişkilere sahip olduğumuz komşu ülke İran ile ilgili konuları layıkıyla inceleyebilmek zaruret haline gelmiştir. İRAM'ın ana hedefi kamuoyunun birincil kaynaklardan doğru ve kapsamlı bilgi ve analize ulaşmasını sağlamaktır. İran ile ilgili konularda çalışma yapan akademisyenler ve araştırmacılar için çeşitli eğitim ve araştırma imkânları sunmayı ve alanda çalışan kişiler için ortak bir platform olmayı amaçlamaktadır. İran iç ve dış politikaları, ekonomisi ve toplumsal-kültürel yapısı alanlarında üretilen bilgiler, iki ülke arasındaki ilişkileri ve anlayışı geliştirmeye de katkı sağlayacaktır. Merkezimiz İran'da, Ortadoğu'da ve Batı'daki bilgi birikimini ülkemize ve ülkemizdeki birikimi de dünya kamuoyuna taşıyacak kadroya sahiptir.

İran Araştırmaları Merkezi

Oğuzlar Mh. 1397. Sk. No: 14 06520 Balgat - ANKARA

Tel: 0312 284 55 02 - 03 Faks: 0312 284 55 01 E-mail: info@iramcenter.org / www.iramcenter.org

Bu çalışmanın tüm telif hakları İRAM'a (İran Araştırmaları Merkezi) aittir. İzinsiz kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.